

De Fabel van het gestolen Orgel.

Jarenlang, na de aanschaf van het Timpe-orgel in 1962 en de inwijding 15 december 1967, werd fluisterend over de herkomst van het instrument gesproken. Het zou tijdens de restauratie van een kerk in het Drentse Veenhuizen tijdelijk zijn opgeslagen in een van de overwelfde kelders onder de Haagse Gevangenpoort. Daar zou een van de bekendste restauratie-architecten, Jan Holstein (1911-1998), die de restauratie en de schitterende herinrichting van de Martinuskerk begeleidde, nietsvermoedend het orgel hebben laten weghalen om het voor onze kerk te laten restaureren. Dat

gebeurde bij de fa. Blank in Utrecht, toen nog net gehuisvest aan de Havikstraat 55.

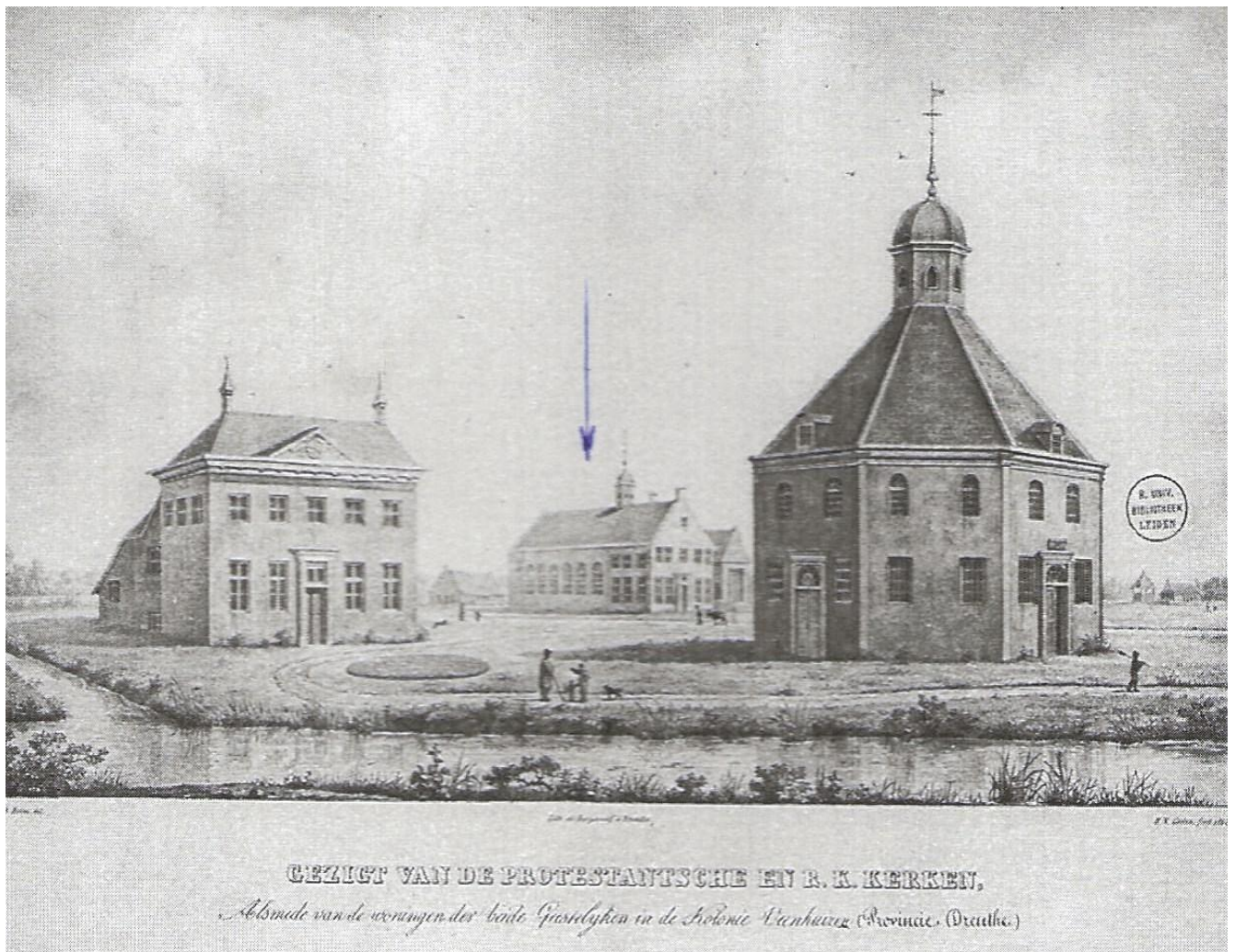
Het verhaal deed de ronde dat het orgel, na de restauratie van de Drentse kerk, spoorloos verdwenen was. Daardoor moest men een ander orgel aanschaffen en kwam men "in arren moede" terecht bij een afgedankt theaterorgel uit Tilburg.

Wij in Halsteren bleven al die jaren achter met een vaag schuldgevoel en de angst dat de "diefstal" een keer zou worden ontdekt.

In zijn boekje "De 100-jarige van Veenhuizen" uit 1993 vertelt Jos Hovens dat het orgel, nadat het tijdens de verbouwing van 1964-1965 uit de kerk werd gehaald, "eenvoudig is verdwenen". Hij vraagt zich bovendien af wie op het slechte idee kwam een theaterorgel te adviseren (p.47). Rond 2000 had Wim Stuij een ontmoeting met de toenmalige pastoor Wesselingh. Deze had inmiddels ontdekt dat het verdwenen orgel in Halsteren was terechtgekomen, maar hij wist niet hoe. Wim wist het ook niet, maar gaf hem als troost wat foto's en zijn boekje. Hij besluit zijn verslag met: "Verder gaan we niet, want het orgel blijft hier in Halsteren"(!) (pag. 84).

Hoe anders liggen de feiten!

De bouwer van ons orgel, Johannes Wilhelmus Timpe, was een zeer gewaardeerde Groningse orgelbouwer. Zijn één na laatste werk was het imposante orgel dat hij tussen 1829 en 1831 bouwde voor de Nieuwe Kerk in Groningen. In 1835-1836 bouwde hij, reeds ziek, zijn laatste instrument, bestemd voor het katholieke kerkje van de Kolonie van Weldadigheid in Veenhuizen. Een jaar later stierf hij.

Al snel, in 1859, wordt de Kolonie eigendom van het Rijk. Het orgel blijft echter eigendom van de parochie, want het geld daarvoor was bijeengebracht door de gemeenteleden. Het kerkje, met 273 zitplaatsen, wordt langzamerhand veel te klein. Tussen 1890 en 1892 wordt een veel groter kerkgebouw, berekend op 900 kerkgangers.

Het Timpe-orgel wordt, na restauratie, op een balustrade achter in de kerk geplaatst. Het Bisdom draait op voor de kosten, maar bij de volgende ingrijpende restauratie, in 1904, wordt het orgel overgedragen aan het Rijk. Deze zal voortaan toekomstig onderhoud en restauratie bekostigen.

Bijzonder detail: in 1931 is er nog sprake van een "orgeltrapper". Pas in 1955 wordt er een "elektrische windaandrijving" geplaatst.

De wonderbaarlijke weg waarlangs het Timpe-orgel in de Sint-Martinuskerk is terecht gekomen.

Het Timpe-orgel was eigenlijk te klein voor de grote kerk met 900 zitplaatsen. Men kan ervan uitgaan dat er actief en wellicht met een beperkt budget is gezocht naar een groter instrument.

Zo is men in contact gekomen met de toen zeer bekende Standaard Orgelbouw uit Schiedam die, tot 1935, een groot aantal orgels bouwde en in onderhoud had. Sinds 1923 maakten zij ook theaterorgels. Die werden voornamelijk gebruikt bij de vertoning van stomme films als muzikale omlijsting en om bij de handeling passende geluiden te produceren. Maar omdat sinds 1927 de sprekende film zijn intrede deed, ging men over op geluidsinstallaties. Hierdoor werden theaterorgels overbodig en konden relatief voordelig worden overgenomen.

In 1929 plaatste Standaard een theaterorgel in het Chicago-Theater in Tilburg. Een jaar later kreeg het theater een andere eigenaar. Die besloot tot de aanschaf van een geluidsinstallatie voor de steeds populairder wordende sprekende film. Dat viel bij het publiek zeer in de smaak. Het orgel werd op den duur overbodig. Dat kan verklaren waarom het instrument al heel spoedig, in 1936, is verdwenen. Het werd opgeslagen in een molen in de buurt van Rotterdam. De site van de fa. Standaard is in deze zaak nogal onnauwkeurig. Het theater in Tilburg wordt abusievelijk de Burgerschouwburg genoemd.

De molen krijgt de naam De Hoop, maar die naam wordt door veel molens gedragen. Voorts zou het orgel in 1946 geplaatst zijn in restaurant "De Karsseboom" (abusievelijk met een dubbele s) in Rotterdam.

De familie Karsseboom genoot al sinds het midden van de 18e eeuw landelijke bekendheid als exploitant van een groot aantal cafés en restaurants, vaak voorzien van vergader- en theaterzalen. In Rotterdam hadden ze aan de toenmalige Hoogstraat 188 een Variété Theater, maar na 1921 ontbreken de reclames voor de voorstellingen. Ook de andere panden elders in het land veranderden na die tijd van eigenaar, hoewel de naam Karsseboom nog lang op de gevels bleef prijken.

De genoemde naam kan toch van belang zijn, omdat bij de bouw van een molen in Rijsoord de eerstesteenlegging in 1922 werd verricht door een 3-jarige Arie Karsseboom. Die molen heette sindsdien dan ook de Kersenboom. Het is niet onmogelijk dat de molen toen nog is gefinancierd vanuit de Exploitatiemaatschappij Karsseboom, en dat daar in 1936 het theaterorgel uit Tilburg tijdelijk is opgeslagen, wellicht in afwachting van een nieuwe bestemming.

De plaatsing in deze (of andere) molen heeft er in ieder geval voor gezorgd dat het Standaard-orgel ongeschonden de oorlog heeft overleefd. Zou het in een zaal in Rotterdam zijn geplaatst, dan zou het bombardement van 14 mei 1940 wellicht niet overleefd hebben.

De molen is in 1991 vanwege opdringende woningbouw in zijn geheel op een dieplader gezet en naar de overkant van de rivier gereden en opnieuw geïnstalleerd (Waalweg 11, Rijsoord, gemeente Ridderkerk).

Het is niet duidelijk waar het instrument zich tussen 1946 en 1960 bevond.

De site van de fa. Standaart vermeldt dat de laatste telg van de orgelbouwers familie, Cor Standaart, in 1960 het instrument heeft opgekocht, verbouwd tot kerkorgel en geplaatst in de RK-kerk te Veenhuizen.

Daar was men blij dat de kerk, voor een wellicht zeer schappelijke prijs, een goed klinkend instrument rijker was geworden dat groot genoeg was om de grote ruimte te vullen.

De kerk is sinds 2011 niet meer als kerk in gebruik.

Het Standaart orgel is toen terug-gerestaureerd tot theaterorgel. Het is het oudste nog bestaande Standaart- theaterorgel.

Het is dus dankzij de vondst en de plaatsing van dit theaterorgel in Veenhuizen, dat ons Timpe-orgel daar is weggehaald (1960) en is teruggegeven aan de eigenaar, het Rijk. Het werd in kisten naar de Gevangenpoort in Den Haag vervoerd, precies op het moment dat de voorbereidingen voor de restauratie van de Martinuskerk in gang waren gezet. Onze restauratie-architect Jan Holstein was daarvan op de hoogte. De rest is geschiedenis.

Oktober 2026, Edu de Goffau